

Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım İkliminin Oluşturulmasını Belirleyen Faktörler

Factors to Specify the Creation of Foreign Direct Investment Climate

Hakkı ÇİFTÇİ¹

ÖZET

Bu araştırmada dolaysız yabancı sermaye yatırımları ile finansal yabancı sermaye yatırımlarının ekonomilerin kaynak dağılımı ve üretim etkinliği üzerindeki etkileri analiz edilmiştir ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları etkileyen faktörler ülke ekonomisi üzerindeki ekonomik, finansal, sosyal, politik, teknolojik etkilerin Yabancı sermaye yatırımlarının etkinliği ve reel sektörün performansı tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bir diğer deyişle bu çalışma yabancı sermaye yatırımları ülkelerin kaynak kullanımını olumlu ve olumsuz etkileyen bileşenleri analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, bu etkileşim çağında doğrudan yabancı yatırımlar (DYY)'yi incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmada DYYnin tanımı ve çeşitleri tanımlanmış, DYY ve teorileri, DYY'yi etkileyen faktörler incelenmiş, dünya gerçekleştirmeleri verilmiş, son olarak da DYY'nin büyüme ve yatırım iklimleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu kapsamda Yabancı sermaye yatırımları ve teorileri, belirleyicileri analiz edilmiştir. Dünyadaki yabancı sermaye belirleyicileri ve göstergeleri incelenmiş son olarak da yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme ve uygun yatırım iklimleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik rekabet üzerindeki performansı analiz edilmiş ve reel sektöre çarpan etkisi olduğu tanımlanmış ve yabancı sermaye yatırımları için reel sektör üzerindeki ekonomik ve politik katkıları ve önemli etkileri gözden geçirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Doğrudan yabancı sermaye, yatırım koşulları, rekabet, itici ve çekici faktörler

ABSTRACT

Theories on foreign direct investment (FDI) often claim that foreign investment help bring a more efficient allocation of capital across countries. it is aimed **the factors that effect Foreign Direct Investments(FDI)** to determine which one of the countries economy components consisting of economic, financial, social, technological and political affects efficiently FDI and reel sectors' performance. In other words, it is aimed to analyze of FDI of the countries components affecting negatively and positively resource use, by determining the relation between country economies and sectoral performance. The study aims to analyze foreign direct investment (FDI) in the aforementioned epoch of interaction. In this context the definition of FDI and theories, the determinants of FDI are analyzed, indicators of FDI determinants for the world are examined, FDI are examined and lastly by examining the effects of FDI on economic growth and climates of suitable investment.As regards, FDI is analyzed the performance on competition in economy. We describe on foreign trade for real sector as multiplier. it is concluded that economic and politic contributions; significant effect on real sector.

Keywords: Foreign direct investment, competition, conditions of investments, push and pull factors

¹ Yar.Doç.Dr., Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, hciftci@cu.edu.tr

1.GİRİŞ

Bir ekonomide, doğrudan yabancı sermaye yatırımı, dışa açılmayı yararlı hale getirebilmek için ve dış pazar oluşturabilmek amacıyla; yatırılabilir kaynakların kişi ve kuruluşlar tarafından bir başka ülkeye taşınması yada bir ülkede bir firmayı satın almak veya yeni kurulan bir firma için kuruluş sermayesini sağlamak veya mevcut bir firmanın sermayesini artırmak yoluyla o ülkede bulunan firmalar tarafından diğer bir ülkede bulunan firmalara yapılan ve kendisiyle birlikte teknoloji, işletmecilik bilgisi ve yatırımcının kontrol yetkisini de beraberinde getiren yatırımdır(Karluk, 2001). Dolaysız yabancı yatırımlar diğer uluslar arası sermaye hareketlerinden farklı olarak marka, teknoloji, işletmecilik bilgisi, patent, tescil, fikri ve mülki katkılar, know-how gibi “maddi olmayan varlıkların” (intangible assets) transferini, absorbesini, yayılmasını, masedilmesini ve yatırımcıya yatırımını kontrol etme yetkisini de içerir. Bu nedenle yatırım fonlarının kaynağı ile fonların kullanımı arasında doğrudan bir ilişki vardır (Hymer, 1960; Kindleberger, 1971). Dolaysız yabancı yatırımlar (DYY); yatırımlarının sermaye birikimini hızlandırması ile , “kaynak dağılımı etkinliği”, üretimi artırması ile “üretim etkinliği”, artan üretime bağlı olarak üretim faktörlerinin aldıkları paydaki değişim ise “dağılım etkisi” olarak ifade edilmektedir(Kula, 2003). Yatırımı kontrol etme yetkisinin yabancı da olması nedeniyle, DYY’nın “bağımsızlık etkisi “de söz konusu olmaktadır. DYY’na bağlı olarak ulusal firmaların verimliliklerinde ortaya çıkan artış olarak “Sektörel Taşma etkisi” de ortaya çıkmaktadır. Bu etki sonuç olarak üretimi arttıracığından üretim etkinliğinin bir parçası olarak düşünülebilmektedir. gelişmekte olan ülkeler için öncelikle yatırımları için ek dış kaynak olmaktadır. Bu dışkaynak temini hem ekonomiye katkı sağlayacak hem de yeni teşebbüsleri tanıyacaktır. Öncelikle yabancı sermaye “bilgi taşması etkisi” (knowledge spillovereffect) yaratacak, bu yolla kaynak dağılımı etkinliğini arttıracak ve gelişmekte olan ülkelerin doğrudan yabancı sermaye açısından uygun iklimler ve ekonomiye olumlu katkılar sağlayacaktır(Kruger, 1987). Doğrudan yabancı sermaye akımları ise hisse senedi, tahvil ve bankacılık sektörü kanalıyla ülkeye gelir. Fonlar mali piyasalarda kullanıcıların eline geçtikten sonra, genellikle fon kaynağı ile fonun kullanılması arasında doğrudan bir bağlantı kalmaz. Menkul değerler biçiminde gerçekleşen “sıcak para” girişi olarak adlandırılır. Uluslar arası Para Fonu (IMF) istatistiklerinde özel yabancı yatırımlar; dolaysız yabancı yatırımlar (foreign direct investment), portföy yatırımları (portfolio investment) ve diğer yatırımlar(other investment) olmak üzere üç ana kategori içinde sunulmaktadır(World Bank, 1997): dışa açılma sonucunda gelen yabancı sermaye sonucu yurt içi yatırımlar arttıracaktır(Kazgan,G,1988). Ayrıca yabancı sermaye yatırımları yatırımcıların uygun yatırım iklimlerinde dışa açılmasını sağlayıcı, bu sayede ekonomik bünyeyi sağlamlaştırıcı desteklerle yurt içi yatırım ve tüketim harcamalarındaki dalgalanmalar sonucu ortaya çıkabilecek riski dış pazardan telafi edici özelliği ile dışa açılma açısından risk ve belirsizliği ortadan kaldıracak, düşük gelire bağlı olarak ortaya çıkan düşük tasarruf ve düşük yatırım döngüsü, az gelişmiş ülkeleri dış tasarruflara yönlendirerek ekonominin kaynak dağılımı ve üretim etkinliği üzerindeki etkileri ile büyümesine katkı sağlayacaktır(Lucas,R.E. Jr,1988). Yabancı doğrudan yatırımlar sermaye birikiminin ve teknoloji seviyesinin yeterli

düzye de olmadığı az gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinin ekonomik büyümeleri açısından önemlidir. Adeta bir can simidi olarak vazife görecektir. Yatırımcılar her şeyden önce iyi işleyen pazar ekonomisine sahip olan ve bürokratik gerekliliklerin minimum olduğu ülkeleri tercih ederek olumlu katkıları elde edeceklerdir. Yabancı sermaye yatırımları Ülkeleri, politik ve ekonomik istikrardan vergilere, teşviklere, yatırım yerlerine, lojistik maliyetlere, personel maliyetlerine, kalifiye işgücünün varlığına, ulaşım, iletişim ve enerji maliyetleri ve altyapı koşullarına kadar çok çeşitli alanlarda karşılaştırmaktadırlar(KOYUNCU,Fatma Turan 2010). Bir ülke belirtilen faktörlerin hepsinde iyi olmayabilir, birinde çok iyi diğerlerinde ortalamasının altında olabilir. Burada yatırımcıların son kararını şekillendiren şey tüm faktörlerin birleşimidir. Günümüzde hız kazanan küreselleşme olgusu ile birlikte doğrudan yabancı yatırımlar, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomileri için teknoloji ve bilgi transferi etkileri, istihdam artışları, uluslararası piyasalara erişim imkanları nedeniyle çok önemli bir unsur haline gelmiştir. Küreselleşmenin getirdiği avantajlardan daha fazla yararlanabilmek için, yabancı doğrudan yatırımları teşvik eden, daha fazla yabancı doğrudan yatırım çekme özellikleri olan bir yatırım ikliminin geliştirilmesi gerekir. Yabancı yatırımcılar yatırım yapacakları ülkeyi seçerken yatırım iklimi ölçütlerini değerlendirerek kararlarını vermektelerdir. Bu nedenle iyi bir yatırım ikliminin iktisadi büyümeyi hızlandırma potansiyellerinden birisi ve belki de en önemlisi DYY üzerindeki pozitif etkisidir(Bulut, Mustafa, 2009). Bu çerçevede gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler gibi DYY'den azami faydayı sağlayacak ve uygun yatırım iklimleri oluşturacak politikalar geliştirmeli ve hedefler belirlemelidir.

2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Teorik Değerlendirmesi, Türleri ve Yazın Özeti

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına ilişkin ekonomi politikası bir teorileşme temeline dayanmaktadır. Bu bağlamda, bir toplumdaki refahın artırılması ve Pazar payının genişlemesi, dışarıdan kaynak teminiyle tasarruf yetersizliğinin giderilmesi nihai amacıyla doğrudan yabancı sermaye yatırımları, ilke ve kurumların biçimlendirdiği bir sisteme dayanan ekonomik düzen içinde gerçekleşmek durumundadır. Ekonomik karar alma birimlerinin doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ilgili özgün davranışları ile ekonomik faaliyetlerin işleyişine yönelik uygun yatırım iklimlerinin oyun kurucu aktörler/kurumlar tarafından kurgulanan düzen arasındaki ilişki, ekonomik sistemi anlamada ve kurumsal alt yapının varlığı teorik açıdan oldukça önemlidir(North, 1990).

Buna göre, Sermaye hareketleri ile ilgili olarak, DYY ve portföy yatırımı ayrımı yapılmaksızın uluslararası sermaye hareketlerini analiz eden Marksist ve NeoKlasik yaklaşımlarda sermaye hareketleri gelişmemişlik ve faiz farklılıklarına dayandırılarak açıklanmıştır. Bunun yanı sıra Üretim Düzeyi Hipotezi; mikro seviyede bir firmanın bir ülkede yaptığı yabancı yatırımlarla yine aynı firmanın çıktısı (satışları) arasında pozitif bir ilişki olduğunu ileri sürerken, Pazar Büyüklüğü hipotezi; makro seviyede milli

gelirle ifade edilen bir ülkenin Pazar büyüklüğü ile yabancı yatırımlarının pozitif bir ilişki içinde olduğunu ileri sürmektedir. Klasik varsayımlara dayanan bu hipotezlerde, İlk ve Tekeli'nin de işaret ettiği gibi, firmaya özgü nedenlerden çok, yatırım yapılan ülkelere özgü nedenler üzerinde yoğunlaşmıştır. Yukarıdaki yaklaşımlardan farklı olarak, DYY'lerle ilgili ilk modern yaklaşım, 1960'lı yıllarda ülkeye özgü faktörlerden çok, firmaya özgü faktörler üzerinde yoğunlaşan Hymer ve Kindleberger tarafından gerçekleştirilmiştir. DYY'lerle ilgili teorik yaklaşımlarında Hymer ve Kindleberger, DYY'lerin yalnızca uluslararası faiz farklılıklarıyla açıklanamayacağını ileri sürerek, uluslararası alanda yapılan doğrudan yatırımların nedeninin, piyasalardaki oligopolistik endüstriyel yapı olduğunu belirtmişlerdir. Yazarlar, yabancı firmaların bir ülkede bir üretim yeri kurmada ve işletmede yerli firmalarla karşılaştırdığında ekonomik anlamda bazı avantaj ve dezavantajlara sahip olduğunu ve yabancı firmaların, mevcut ya da potansiyel yerli rakiplerin erişemeyecekleri bazı avantajları elde etmek için doğrudan yatırım yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda Hymer ve Kindleberger, yabancı firmaların belirtilen avantajlara sahip olmak için DYY yaptıklarına işaret etmişlerdir. Ancak bu teorik yaklaşım, yukarıda belirtilen avantajlara sahip olan yabancı firmaların neden doğrudan yatırım yaptıklarını tam açıklayamadığı yönünde eleştirilmiş ve çeşitli iktisatçılarda birçok yeni teorinin geliştirilmesine neden olmuştur. Daha sonraları Vernon, ürün yaşam dönemi teorisini kullanarak DYY teorisi geliştirmiştir. Vernon yaklaşımında; ürün yaşam dönemlerinin sonundaki üretici firmanın, üretimini lisans anlaşmalarıyla üçüncü ülkelere kaydırmak yerine, üretimin yapılacağı ülkeye doğrudan kendisinin yatırım yapmasının daha kârlı olabileceği ortaya konulmaktadır. Genel olarak ihracata yönelik yabancı yatırımlar bu hipoteze göre değerlendirildiğinde, yabancı yatırımcıların özellikle teknolojinin standart hale geldiği aşamada üretimin maliyetini düşürmek için yatırımlarını emeğin ucuz olduğu GOÜ'lere kaydıkları görülmektedir. Knickerbocker tarafından ortaya atılan ve özellikle GÜ'lerdeki DYY'lerin oligopolistik bir tepkinin sonucunda ortaya çıktığını iddia eden bir teoriye göre; herhangi bir ülkede pazar payını artırmak için rakip bir firmaya yapılan yatırım, ardından pazar paylarını korumak isteyen oligopol durumdaki diğer firmaları da bu ülkede yatırım yapmaya itecektir. Buckley ve Cason'un ileri sürdüğü ve Dunning ve Rugman'ın da katkıda bulunduğu içselleştirme teorisine göre, yabancı yatırımı gerçekleştiren firmaların bulunduğu piyasaların birçok düzensizlik ve risk içermesi, firmaların kendi üretim faaliyetleri ile ilgili olan başka piyasalara DYY yapmalarına yol açmaktadır. Bu teoriye göre içselleştirme, yabancı yatırımı gerçekleştiren firmaların buldukları piyasalardaki mevcut ticaret ve yatırımların verimliliğini azaltan, üretim süreçlerini olumsuz etkileyen piyasa aksaklıklarından kurtulmak ve bundan kazanç elde etmek için başka piyasalara yönelme çabalarıdır. İçselleştirmenin firmalara sağladığı faydalar; gecikme, pazarlık ve müşteri belirsizliklerinden kaçınabilme, ticaret engellerinin varlığı, sermaye hareketlerine konan sınırlamalar ya da ülkeler arasındaki vergi oranı farklılıkları gibi hükümet kontrollerinin etkilerini en aza indirecek şekilde firma içi fiyat oluşturulabilme ve piyasalar arasında fiyat farklılaştırması uygulayabilme olanağı şeklinde sıralanabilir. Dunning tarafından 1973'de geliştirilen ve genel bir DYY kuramı oluşturma amacına yönelik yaklaşıma göre DYY; sahipliğin, alansal avantajların ve içselleştirmenin bir fonksiyonudur. Dunning, bu değişkenleri bir firmanın belirli bir

DYY kararı vermesi için tatmin olmak zorunda olduğu koşullar haline getirmiştir. Caves tarafından geliştirilen ve daha çok yabancı yatırımcıların yatırım stratejilerini açıklamaya yönelik olan yaklaşıma göre, yabancı yatırımcı ya pazar yapısından dolayı daha çok mal farklılaştırması uygulayarak değişik ülkelerde aynı malı üretmek için, ya da bir malın alt üretim süreçlerini içermek için DYY yapmaktadır. Bunun dışında Evans, 1990'lı yılların ortalarından itibaren yabancı yatırımlardan pay alabilmek için özellikle GOÜ'ler arasında rekabet ortamı doğduğunu ileri sürmüştür(YAPRAKLI Sevda(2006), ÖZCAN Burcu, ARI Ayşe(2010).

Özetlenecek olursa, teorik bağlamda DYY'leri etkileyen faktörler konusunda tam bir görüş birliği sağlanamamakla birlikte, açıklamaların birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda, DYY'leri etkileyen çeşitli faktörlerin etkinliğini analiz etmek, DYY çekme konusunda izlenecek politikaların başarısı açısından önem arz etmektedir. Ekonomik büyüme ve kalkınma açısından DYY'nin önemini farkına varan ülkeler artık aşağıda açıklanan koşulları sağlamaya çalışmakta, çeşitli politik ve kurumsal düzenlemeler yolu ile yabancı yatırımlar için ülkeleri-ni cazip hale getirmektedirler. Dunning,DYY'nin bir ülkeye girmesi için üç koşulun eş anlı olarak sağlanması gerektiğini ileri sürmekte ve bunu OLI paradigması olarak adlandırmaktadır. Bunlar; Firmanın sahiplik avantajına sahip olması (Ownership), Yabancı pazarın mekânsal bir avantaj sunması (Location) içselleştirme avantajının (Internalization) söz konusu olmasıdır.

Sahiplik avantajı, firmaya özgü varlıklardan (ürün,teknoloji, patent, marka vb.) ibarettir. İçselleştirme avantajı, ürünü ya da süreci uluslar arası lisanslama ya da franchising yolu ile pazarlamak yerine, söz konusu ülkede birebir üretim yapmak ile sağlanmaktadır. Mekânsal avantaj, firmanın üretim yapacağı ülkedeki faktör fiyatlarını, hükümetin ticari düzenlemelerini, döviz kurlarını, kurumsal ve politik istikrarını içermektedir. Ekonomik sistemin açıklık, serbestlik ve etkinlik ilkeleri temelinde, ekonomik yapıya ilişkin olarak sektörler arası ilişkiler öne çıkmaktadır. Bir başka deyişle, küresel piyasa ekonomisinin akışları bağlamında bir ekonomide kaynakların etkin kullanılabilmesi amacıyla sektörel performansların nasıl bir seyir izlediği önemli olmaktadır. Bu doğrultuda bir ülke ekonomisinin ne gibi riskler altında küresel ekonomiyle iç içe faaliyet gösterdiği konusu üzerinde durulması gerekmektedir(ÖZCAN Burcu, ARI Ayşe(2010),Bevan ve Saul Estrin, 2004; Dunning, 1993).

Doğrudan Yabancı Sermaye(DYY) üzerinde birçok faktörün etkili olmasının nedeni, DYY'nin farklı türlerinin mevcut olması ve bu türlerin farklı etkenlerden etkilenmesidir. DYY, genellikle dikey ya da yatay biçimde sınıflandırılmaktadır. Dikey (vertical) DYY,firmanın üretim zincirinin coğrafik yerleştirilmesini içermektedir. Düşük ücretli ülkelerdeki yabancı iştirakler, emek yoğun ara ürünler üretmekte ve bu ürünler daha sonra yüksek ücretli ülkelere,genellikle de ana şirketin kendi ülkesine gönderilmektedir. Sermaye yoğun aşamalar ise, nispeten sermaye zengin ülkelerde gerçekleştirilmektedir. Dikey DYY“Etkinlik arayan DYY”, maliyetin en aza indirgenmesini amaçlayan dikey DYY “ Hammadde arayan DYY” olarak da

adlandırılır. Bu yatırım türü, ev sahibi ülkenin pazar büyüklüğünden değil de ülkeler arasında, faktörlerin ve hammaddelerin miktar ve fiyat farklılıklarının söz konusu olmasından ve farklı üretim teknolojilerinin varlığından etkilenmektedir “Pazar arayan DYY” olarak da adlandırılan Yatay(horizontal) DYY, yerel pazara hizmet vermeyi amaçlamaktadır. Bu yatırım türünün amacı, pazara yönelik üretim sırasında ortaya çıkan maliyetleri asgari düzeye indirmek ve/ya da değişen yerel şartlara ve tercihlere cevap vererek rekabetçiliği arttırmaktır(ÖZCAN Burcu, ARI Ayşe(2010).

Tablo:1. DYY'nin Farklı Türlerinin Ev Sahibi Ülkelerin Rekabet Yapıları Üzerindeki Olası Katkıları;

Doğal kaynak arayışında olan DYY	*Tamamlayıcı varlıklar sağlar (teknoloji, yönetim gibi) *Yabancı piyasalara erişim sağlar. *Üretim kalitesi standartlarını yükseltir.
Pazar arayışında olan DYY	*Tamamlayıcı varlıklar sağlar (teknoloji, yönetim gibi) *Geri kalmış üretim bağlantılarını, özelleşmiş emek piyasalarını destekler. *Yerli rakiplerin ulusal tüketicilerinin beklentilerini yükseltir. *Yerel girişimciliği ve ulusal rekabeti tetikler
Etkinlik arayışında olan DYY	*Sınır ötesi ağlaşma ve emeğin uluslar arası dağılımını geliştirir. Ev sahibi ülkenin nispi avantajlarını artırır. *Yabancı pazarlara ve arz kaynaklarına erişim sağlar. *Geri kalmış üretim bağlantılarını, özelleşmiş emek piyasalarını düzenler. *Üretim kalitesi standartlarını yükseltir. *Yapısal düzenlemeleri etkinleştirir.
Stratejik varlık arayışında olan DYY	*Yeni finans sermayesi ve tamamlayıcı varlıklar sağlar. *Yabancı pazarlara erişim sağlar. *Yerel girişimciliği ve ulusal rekabeti tetikler. *Sınır ötesi ağlaşma ve emeğin uluslar arası dağılımını geliştirir.

DUNNING, J.H. (1981), “Explaining the International Direct Investment Position of Countries: Towards a Dynamic or Developmental Approach”, *Weltwirtschaftliches Archiv*, 117, pp. 30–64.

ÖZCAN Burcu, ARI Ayşe(2010), Doğrudan Yabancı Yatırımların Belirleyicileri Üzerine Bir Analiz: OECD Örneği, *Ekonometri ve İstatistik Sayı: 12* 2010 65–88

COSKUN Recai, (2001) "Determinants of direct foreign investment in Turkey", *European Business Review*, Vol. 13 Iss: 4, pp.221 – 227 <http://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/EUM000000005536> ISSN: 0955-534X Online from: 1989

Bu politikalar çerçevesinde verimliliğe dayalı ücret sistemine geçilmesinin, nitelikli işgücü istihdamının artırılmasının, ülkede faaliyet gösteren yabancı firmaların ulusal girdi kullanımını artırıcı teşvikler verilmesinin, dış ticarete açıklığın önündeki görünmez engellerin kaldırılmasının ve dış ticaret açıklarını azaltmaya yönelik kalıcı önlemler alınmasının, ihracatı geliştirici nitelikteki yatırımların ülkeye çekilmesi açısından gereklilik arz ettiği ifade edilebilir.

Tablo 2: Yazın Özeti

Yazarlar	Sonuç
Bandera-White(1968) ile Scaperlanda, Mauer'e(1969), Schmitz ve Bieri (1972),Root ve Ahmed (1979), Culem (1988), Mcculloch (1993), Shamsuddin (1994), Billigton (1999), Pistoresi (2000), Chakrabarti (2001) ve Akinkugbe (2005)	Piyasa Hacmi ile DYY Arasındaki İlişki;Piyasa hacmi ve potansiyel talep yapısı, ev sahibi ülkenin GSYİH'sı ile ölçülmektedir. Piyasa hacminin DYY üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla
Saunders (1982),Flam (1984), Shamsuddin (1994) ve Pistoresi (2000)	İşgücü Maliyeti ile DYY Arasındaki İlişki: DYY'lerin belirleyicileri arasında en tartışmalı olanı işgücü maliyeti ve işgücü maliyetinin en önemli göstergelerinden biri olan ücretlerdir.Yaptıkları çalışmalarda, düşük işgücü maliyetlerinin DYY'leri cezbediği sonucuna ulaşmışlardır.
Swedenborg (1979), Wheeler ve Mody(1992), Kotler ve Maesincee (2000)	düşük işgücü maliyetlerinin DYY'leri cezbetmede etkili olamayacağı ev sahibi ülkedeki düşük ücret düzeyi, düşük verimlilik ve niteliksiz işgücü istihdamından kaynaklanıyorsa ve DYY yapan firmalarda ücretler üretim maliyetlerinin küçük bir payını oluşturuyorsa, düşük işgücü maliyetleri, yabancı yatırımcılar için maliyet avantajını ortadan kaldırarak DYY yapmayı cazip olmaktan uzaklaştırır
Rolfe ve White (1992), Sader (1993) ve Tsai (1994)	yapılan çalışmalarda ise işgücü maliyetleri ile DYY arasında önemli bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Clegg and Gren, 1999: Chakrabarti, 2003	DYY literatüründe rekabet gücünün göstergesi olarak kabul edilen döviz kuru, DYY'leri gelir ve maliyet etkisi olmak üzere iki şekilde etkilemektedir. Döviz kurlarının yükselmesi durumunda, üretimi ihracata yönelik yatırımcının üretiminde ulusal girdi kullanımını artırması, yatırımcının ihracatının ve karının artmasına imkan sağlayacaktır. Buna gelir etkisi denilmektedir ve bu durumda döviz kurunun yükselmesi DYY'leri pozitif yönde etkilemektedir. Diğer taraftan döviz kurunun yükselmesi durumunda, ihracata yönelik yatırımcının üretiminde ithal girdi kullanması ve ithal girdi bağımlılığının yüksek olması, yatırımcının ihracatının ve karının düşmesine neden olabilecektir. Buna ise maliyet etkisi denilmektedir ve bu durumda döviz kurunun yükselmesi DYY'leri negatif yönde etkilemektedir. Döviz kurlarının DYY üzerindeki net etkisi, gelir ve maliyet etkisinin büyüklüğüne göre değişmektedir. Gelir etkisi maliyet etkisinden büyükse, döviz kurunun yükselmesi DYY' leri pozitif, maliyet etkisi gelir etkisinden büyükse negatif yönde etkilemektedir. Bu konuda yapılan uygulamalı çalışmalarda tam bir fikir birliğine varılamamıştır.
Edwards (1990)	kur değişmelerinin DYY'yi pozitif etkilediği sonucuna ulaşmış
Contractor (1990), Froot ve Stein (1991), Blonigen ve Feenstra (1996)	kur değişmelerinin DYY'yi negatif yönde etkilediği sonucuna varmışlardır.

Calderon ve Jorge (1985), Sader (1991), Tuman ve Emmert (1999)	yaptıkları çalışmalarda kur değişmelerinin DYY'yi iki değişken arasında önemli bir ilişki bulamamışlardır.
(Kazgan,1988).Kravis ve Lipsey (1982) Culem(1988),Edwards(1990),Pistoresi(2000)	Dışa Açıklık ile DYY Arasındaki İlişki: Bir ülkenin dışa açıklık derecesi genellikle,dış ticaret hacmi (ihracat+ithalat)/ GSMH oranı ile ölçülmektedir. dışa açıklık derecesinin DYY üzerinde güçlü bir pozitif etkiye sahip olduğu yönünde sonuçlar elde etmişlerdir. Buna göre dışa açıklık derecesi arttıkça ülkeler daha fazla DYY çekebilmektedirler.
Schmitz ve Bieri (1972) ve Wheeler ve Mody (1992)	Dışa Açıklık ile DYY Arasındaki İlişki söz konusu değişkenler arasında önemli bir ilişki olmadığı sonucuna varmışlardır.
(Chakrabarti,2001). Schneider ve Frey (1985) ve Hein (1992)	Dış Ticaret Açığı ile DYY Arasındaki İlişki: DYY'nin önemli belirleyicilerinden biri olan dış ticaret açığı ile ilgili olarak kabul edilen hipoteze göre, ticaret fazlası ihracat potansiyeli olan dinamik ve sağlam bir ekonominin göstergesidir ve bu nedenle DYY'yi etkilemektedir. ticaret fazlası ile DYY arasında güçlü bir pozitif ilişki tespit etmişlerdir. Bununla birlikte dış ticaret açığı veren ülkelerin açıklarını kapatabilmek için DYY çekme konusuna önem verdikleri,bu şekilde makro-ekonomik istikrar sağlayarak söz konusu dengesizliği ortadan kaldırmaya yönelik politikalar uyguladıkları görülmektedir
Tsai (1994) ve Shamsuddin (1994)	ticaret açığının DYY'ler üzerinde pozitif etkisi olduğunu ve bu ülkelerin yabancı yatırımcılara daha fazla esneklik sağladıklarını belirtmişlerdir.

Aktaran; YAPRAKLI Sevda(2006), Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz; D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi Cilt:21 Sayı:2, Yıl:2006, ss:23-48
 BANDERA-WHITE(1968) Empirical Determinants of Manufacturing Direct Foreign Investment in Developing Countries Franklin R. Root and Ahmed A. Ahmed Economic Development and Cultural Change Vol. 27, No. 4 (Jul., 1979), pp. 751-767 Published by: University of Chicago Press Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/1153569> Page Count: 17
 SCAPERLANDA, A.E. ve L.S. MAUER (1969), "The Determinants of U.S.Foreign Direct Investment in the E.E.C.", American Economic Review, 59, 558-568.
 SCHMITZ, A. ve J. BIERI (1972), "EEC Tariffs and U.S. Direct Investment", European Economic Review, 3, 259-270.
 ROOT, F. ve A. AHMED, (1979), "Empirical Determinants of Manufacturing Direct Foreign Investment in Developing Countries", Economic Development and Cultural Change 27, 751-767.
 MCCULLOCH, R. (1993), "New Perspectives on Foreign Direct Investment",K. A. Froot (der.), Foreign Direct Investment içinde, University of Chicago Press, Chicago, 37-53.
 SHAMSUDDIN, A.F. (1994), "Economic Determinants of Foreign Direct Investment in Less Developed Countries", The Pakistan Development Review, 33, 41-51.
 BILLINGTON, N. (1999), "The Location of Foreign Direct Investment: An Empirical Analysis", Applied Economics, 31, 65-76.
 PISTORESI, B. (2000), "Foreign Direct Investment and Factor Localization:Latin America and South East Asia", Rivista di Politica Economica,90, 27-44.
 CHAKRABARTI, A. (2003), "A Theory of the Spatial Distribution of Foreign Direct Investment", International Review of Economics and Finance, 12 (2), 149-169.
 AKINKUGBE, O. (2005), "A Two Part Econometric Analysis of Foreign Direct Investment Flows to Africa", Journal of World Trade, 39 (5), 907-923.

3. Uygun Yatırım İklimlerinin Oluşması İçin Gerekli Faktörler

Herkes gibi sermayedarlar da sermayelerini daima kazançlı buldukları yerlerde yatırmaya önem vermektedir. Müteşebbisin kar veya en yüksek kar dışında bir amacının olabileceğini düşünmek ekonominin ilkeleriyle bağdaşmaz. Ancak bunun yanında yabancı müteşebbislerin üzerinde durduğu diğer bir husus, yabancı memlekette elde edilen karın kendi ülkesine transfer edilebilmesidir. Kendi memleketine karını transfer edemeyen müteşebbis için yabancı memlekette yaptığı yatırım önemini kaybeder. Esas amaç karlılık ve kar transferi olmakla birlikte yabancı sermayenin yatırımlarını yaparken dikkat ettiği başka hususlar da vardır. Bunları, ekonomik, siyasi, psikolojik, ahlaki ve moral değerler olarak sıralamak mümkündür. Esasen bu faktörler ana amaç olan karı ve kar transferini sağlayan ve yabancı sermayenin varlığının ve geleceğinin güvencesini belirleyen etkenler olarak değerlendirilmektedir. Bunları sırasıyla şöyle açıklamak mümkündür(Akdiş, M.)

Kurumsal iktisatçılardan North(1990)'un özellikle Afrika ülkelerini konu alan ampirik çalışmasında, bu ülkelerde iktisadi büyüme sorunlarının yalnızca geleneksel faktörlerden (işgücü, beşeri sermaye, sermaye birikimi) kaynaklanmadığını ortaya koymaktadır. Yeni büyüme teorileri ışığında yapılan sayısız ampirik ve teorik çalışmaların ortaya koyduğu sonuçlardan biri de başarılı bir büyüme ve gelişme stratejisi için ekonomilerin “fonksiyonel ve etkin kurumlar” ile desteklenmesi gerektiği gerçeğidir. Kategori ve Faktörler Listesi; Yerel pazarın genel makroekonomik durumu, Politik çevre ve kamu yönetimi, İşgücü,Enerji, Vergiler/Teşvikler, Ulaşım ve iletişim altyapısı, Araştırma ve geliştirme (Ar&Ge), Politik çevre ve kamu yönetimi,Politik istikrar,yasal çerçeve, Bürokratik prosedürler,Rüşvet ve yolsuzluk, Yabancı sermayenin desteklenmesiyle ilgili yasalar, İşgücü, İşgücü maliyeti, İşgücü verimliliği, Kalifiye işgücü, İşgücü yüzdesi, Enerji, Maliyet, Enerji tüketimi, Vergiler/Teşvikler, Ortalama kurumlar vergisi oranı, Toplanan kurumlar vergisi, Mal ve hizmet vergileri (toplam cari gelirin yüzdesi), ticaret vergileri (toplam cari gelirin yüzdesi), Diğer vergiler (toplam cari gelirin yüzdesi), Vergi teşvikleri, Ulaşım ve iletişim altyapısı, Karayolları (şebeke yoğunluğu), Demiryolları (şebeke yoğunluğu), Deniz ulaşımı, Hava yolu ulaşımı, Uluslararası sabit telefon maliyetleri, İnternet maliyeti, Yerel telefon maliyeti, Araştırma ve geliştirme (Ar&Ge), Ar&Ge harcamaları (GSMH %), Yatırım iklimi kavramı, bir müteşebbis için bir ülkede ya da bölgede yatırım yapmayı rasyonel ya da karlı kılan bütün unsurları içermektedir ve sadece yatırımlarla ilgili olmayıp, yatırımları da bir sonuç olarak içine alan daha geniş bir kavramdır. Makro yaklaşımda iktisadi büyümeyi, mikro yaklaşımda daha fazla mal ve hizmet üretmeyi doğuran ortam olarak ifade edilebilir. Yatırım iklimi kavramının hem yabancı yatırımcıları hem de yurtiçinde yerleşik yatırımcıları ilgilendiren boyutu vardır. Yatırım ikliminin iyileştirilmesi en başta ülke içinde ekonomik büyüme için mevcut olan kaynakların harekete geçirilmesi sonucunu doğurarak büyümeyi hızlandırmakta, ülke içinde sermaye birikimi teknoloji gibi yeterli düzeyde olmayan kaynakların DYY aracılığı ile ülke dışından gelmesi sağlanabilmektedir. Uluslararası mal ve sermaye hareketlerinin günümüzde ulaştığı boyut DYY'ları özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından giderek daha

da önemli hale getirmiştir. O bakımdan yabancı yatırımcılar açısından ülkenin yatırım ikliminin görünümü ekonomik büyüme açısından önem arz etmektedir. Yatırım yapmak başta yer seçimi olmak üzere bir tercihler bütünüdür ve hedef en karlı seçimi yapmaktır. Yerleşik yatırımcılar açısından da eğer iyi bir yatırım iklimi yoksa başka bir ülkeyi seçmek olasıdır. O bakımdan ülkedeki yatırımları yabancı yatırımcılar açısından karlı kılan şartlar yerleşik girişimciler açısından da geçerlidir. Sonuç olarak DYY'lere yönelik ülke değerlendirmeleri esasen o ülkenin genel olarak yatırım ikliminin görünümünü ortaya koymaktadır. Yatırım İklimine Dünya Bankası Yaklaşımı; Dünya Bankası yakın zamanda büyüme ve verimliliğin belirleyicilerinin daha açık anlaşılabilmesi için iki çalışma başlatmıştır. Bunlardan birincisi, 2001 yılında başlatılmış olan "Yatırım İklimi Araştırmaları"dır. Araştırma kapsamında firmaların, gözetim, düzenleme, vergileme, finans, altyapı ve işgücü konularında karşılaştıkları zorluklarla ya da sınırlandırmalarla ilgili değerlendirmeleri alınmaktadır. Araştırmada aynı zamanda firma performansıyla alakalı olabilecek objektif veriler de toplanarak, bu verilerin verimlilik, yatırım kararları ve istihdam kararlarına etkileri anlaşılmaya çalışılmaktadır. Dünya Bankasının ikinci araştırması; 130 ülkeyi kapsayan ve varsayımsal bir firma ve işlemler için faaliyette bulunma (iş yapma) maliyetlerini uzmanların (avukat, müşavir) görüşleri çerçevesinde hesaplanan iş yapma (doing business) projesidir. Bu maliyetin içerdiği bilgi, işe başlama için sicile kaydolma, sözleşmelerin icra gücü, işgücü düzenlemelerini kapsayan değişik düzenleme alanlarında uygulama maliyetlerini ve zamanı göstermektedir. Dünya Bankası Yatırım İklimi Raporunda yatırım iklimi kavramının merkezinde firmalar açısından karlılığın belirleyicisi olan maliyetler, riskler ve rekabet engelleri yer almaktadır. Bu üç faktöre etki eden tüm faktörler bir ülkenin yatırım iklimini tanımlamaktadır. İyi bir yatırım ikliminin özel sektör yatırımlarının miktar ve verimliliğinin artmasına, bunun da iktisadi büyümeye ve nihayetinde işsizlik ve yoksulluğun azaltılmasına hizmet etmesi beklenir. Yatırımların miktarı ve verimliliği iktisadi büyüme ve yoksulluğun azalmasına katkıda bulunmaktadır. Günümüzde yatırımların büyük bölümü özel sektör yatırımlarından oluşmaktadır. Yatırım iklimi, firmaların verimli yatırım yapmaları, istihdam yaratmaları ve genişlemeleri yönündeki güdülerini ve fırsatlarını şekillendiren yerleşim yerine özgü faktörler setidir. Firmaların yatırım kararlarındaki temel motivasyon kar arayışıdır. Karlılık ise maliyetler, riskler ve fırsatlarla alakalı rekabet engelleri tarafından belirlenir. Dünya Bankası yatırım iklimi ile ilgili olarak yatırım iklimi anketleri ve İş yapma veri tabanından yararlanarak bu doğrultuda aşağıda yer alan değişkenleri oluşturmaktadır. Politika belirsizliği, yolsuzluk, yargı, suçlar, vergi oranı, finans, elektrik, işgücü vasfı (Bal, H.(2000), Algan,1988, YASED,1988).

Dünya Bankası Yatırım İklimi Raporunda özel yatırımların miktar ve verimliliğini etkileyen yatırım iklimi yukarıda yer almaktadır. Buna göre özel yatırımların miktar ve verimliliğini belirleyen maliyetler, riskler ve rekabet engelleri ve bu faktörleri etkileyen bir tarafta hükümet davranışları ve politikaları, diğer tarafta coğrafya, piyasa büyüklüğü ve tüketici tercihleri gibi diğer faktörler yatırım iklimi kavramının unsurlarını oluşturmaktadır. Yatırım ikliminin piyasa büyüklüğü ve coğrafya gibi bazı unsurlarını

hükümetlerin değiştirme şansları yoktur ancak diğer unsurlar üzerinde önemli etkiler yaratarak yatırım iklimini iyileştirmeye önemli katkılar sağlayabilmektedirler.

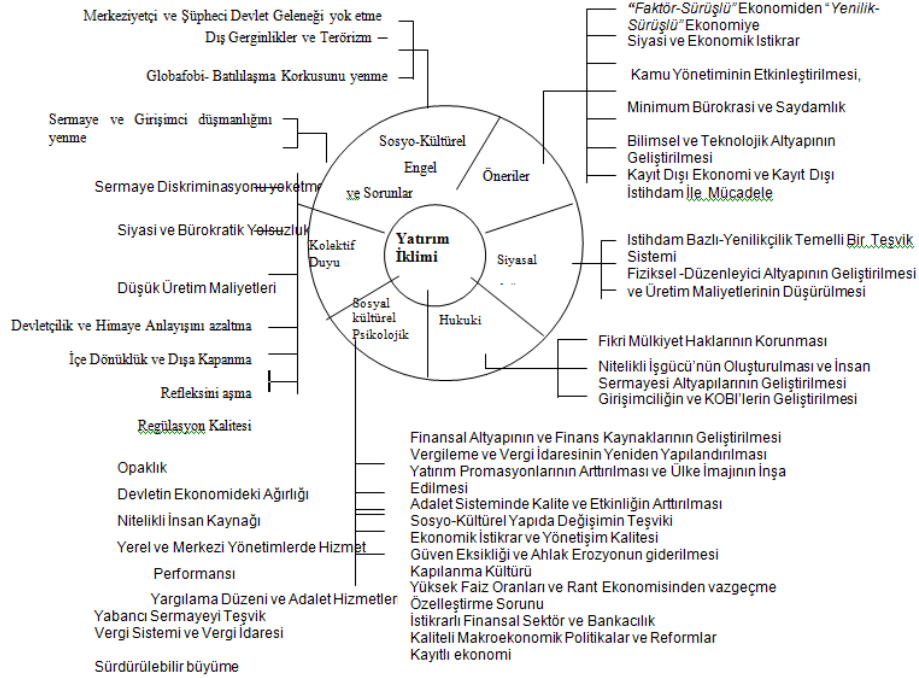
Tablo. 3. Küreselleşen Dünyada Ülkelerin Yatırım Cazibesini Belirleyen Unsurlar

Karşılaştırmalı ve Rekabetçi Avantajlar	<p><i>Faktör Koşulları:</i> Bir ulusun yatırım çekiciliği, giderek daha iyi doğal kaynaklar, yer, nitelikli-niteliksiz işgücü ve temel altyapı ile ilgilidir</p> <p><i>Talep Koşulları:</i> Bir ülkenin yatırım çekiciliği, ev sahibi ülkenin endüstrinin üretim hizmetleri için giderek daha sofistike olmasıdır.</p> <p><i>İlişkili ve Destekleyen Endüstriler:</i> Bir ulusun yatırım çekiciliği, uluslararası rekabetçilikle ilişkili olması ve bunu desteklemede giderek daha çok yer almasıdır.</p> <p><i>Şirket Stratejisi, Yapı ve Rekabet:</i> Bir ülkenin yatırım çekiciliği, içerdeki rekabetin giderek daha da şiddetlenmesidir.</p>
İçeride Ekonomik ve Politik Denge	<p>Dengesiz ve sendeleyeyen ekonomiler, ticari şirketleri söz konusu ülkelerde yatırım yapma konusunda şüpheli davranmaya itmektedir. 1960'tan bu yana 511 ayrı faaliyet alanındaki 1.500'ün üzerindeki şirket 76 ülke tarafından kamulaştırılmıştır. Kamulaştırmanın küçük ölçeklileri dahi, grevler, nakit paranın değerinin düşmesi, nakit paranın bloke edilmesi ve benzeri uygulamalar nedeniyle şirketin yatırım değerini kaybetmesine neden olmaktadır. Ekonomik ve politik denge, Doğu Asya'nın doğrudan yabancı yatırımlar için çekici olmasının anahtarı kabul edilebilir. Analistler, ülkenin taşıdığı riskler arasında iki tipi birbirinden ayırmaktadırlar. Bunlardan ilki, hükümetin ya da insanların doğrudan aldığı tavır nedeniyle ortaya çıkan; yatırımın mahvolması, kamulaştırma ve yatırım kaynaklarıyla transferin sınırlandırılmasıyla sonuçlanan <i>kıymetli malların korunması / yatırımın geri alınması riski</i>' dir. İkincisi ise, ekonominin aşağı doğru dönmesi, nakit paranın kıymetinin düşmesi, grevler vb. sonucu ortaya çıkan <i>kullanılmaya hazır kazanç / nakit akışı riski</i>'dir. Bazı analistler, politik riskin, eski risk ve ekonomik riskin ikinci ve son risk olduğunu, fakat her ikisinin de sık sık birbirine karıştığını düşünmektedirler.</p>
Mülkiyet Haklarının Korunması	<p>Yasal ve kurumsal çerçeve içinde yönetilen doğrudan yabancı yatırım, açık, önceden tahmin edilebilir ve dengeli olmalıdır. Karlı para havalesi ve ithal girdilerin tedarik edilmesi için yabancı mübadeleye serbest giriş gerçekleştirilmeye çalışılmalıdır. Muhtemel yabancı yatırımcılar, yerli sahiplik ya da sınırsız milliyetçilik baskısından sık sık ürkmektedirler.</p>

Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım İkliminin Oluşturulmasını Belirleyen Faktörler

Yabancı Ticaret Sahaları	Çok uluslu şirketlere işlerini idare etmeleri, ithalat, üretim ve YTS içinde tüm işe sahip olmaları için izin verilir. Çokuluslular, ithal ettiği malları ev sahibi ülkede satamadığı sürece yerel pazarda etkili olamaz. Ev sahibi ülke, iş yaratmak, işgücünün niteliklerini geliştirmek, teknoloji transferi ve vatandaşlarının gelirlerinin yükselmesi gibi kazançları elde eder.
---------------------------------	---

Kovancılar, Birol(2005), “Türkiye’de Yatırım İkliminin Geliştirilmesi ve İstihdam” konulu Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Ekonomik ve Mali Araştırma Yarışması, MHUV Yayını, Ankara

Şekil 1. Yatırım İklimini Belirleyen Faktörler

Kaynak: Çiftçi Hakkı, Kovancılar Birol vd.(2005), Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Bilimsel Araştırma Yarışması derece alan eserlerinin Özetinden tarafınca derlenmiştir.

Bu uygun yatırım iklimlerinin oluşmasının yanısıra bir de; doğrudan yabancı yatırımların(DYY) Girişlerini ve kararlarını Etkileyen Önemli Etkenler olarak; ülkenin sağladığı teşvikler, vergi politikası ve vergi oranları, dış ticaret politikaları, yatırım ortamının/iş ortamının iyileştirilmesine yönelik girişimlerin uygulanabilirliği, girişimcilik, ticaret ve yatırımların önündeki engellerin kaldırılması, devlet kontrolünün ağırlığının azaltılması, piyasalarda rekabetçi bir yapı ve işleyişin

sağlanması, yargı sisteminin etkinleştirilmesi, mevzuat uygulamalarının yeknesak ve öngörülebilir olması, mal, işgücü ve finans piyasalarında idari engellerin azaltılması, politik ve ekonomik istikrar, iç pazarın büyüklüğü, maliyet, kâr ve finansman koşulları, kurumsal yapının özellikleri, ev sahibi ülkenin kısa ve uzun dönemli politik ve ekonomik rolü, ucuz ve kalifiye işgücü, hammadde kaynakları, gelişmiş pazarlara yakınlığı ve ulaştırma-haberleşme imkanları (DEĞER, M. K., S. EMSEN ve C. GERNİ(2006); ÖZCAN Burcu, ARI Ayşe(2010)

Tablo.4. DYY girişlerini belirleyen faktörler

Maliyetle ilgili faktörler	Ev sahibi ülke ile sermayenin geldiği ülke arasında önemli maliyet farklılıklarının olması, yatırım mekânının seçimini önemli bir şekilde etkilemektedir.
Yatırım çevresini zenginleştirici faktörler	DYY liberalleşme paketi, vergiler-sübvansiyonlar, para biriminin konvertibilitesi ve fiyat kontrollerinden ibarettir.
Makro ekonomik faktörler ve ülkenin kalkınma stratejisi	Burada yabancı firmanın lisanslama, ihracat ya da farklı bir yolla ev sahibi ülkeye hizmet etmek yerine, doğrudan yatırım yapmasını sağlayan faktörler kast edilmektedir. Mevcut ve potansiyel pazar hacmi faktörü burada dikkat çekmektedir
Arz yönlü ve talep yönlü belirleyiciler	Arz yönlü faktörler niteliksel oldukları kadar niceliksel özelliklere de sahip olabilmekte, işgücü maliyetleri ve kurum vergileri niceliksel özelliğe sahipken, işgücünün kalitesi ve yasal düzenleyici çerçevelerin varlığı ve yoğunluğu ise niteliksel özelliğe sahiptir. Talep yönlü faktörler ise, pazarın hacmi, yatırım yapılacak mekânın coğrafi ve kültürel özellikleri gelmektedir. Nispi kâr oranları, yerel piyasa hacmi ve büyüklüğü, ticaret dengesi, döviz kuru politikaları, politik düzen, DYY'nin geçmiş dönem seviyeleri, yatırım iklimi, yabancı yatırımcılara sunulan düzen-lemeler ve teşviklerde talep yönlü faktörlerdir.
Geleneksel ve geleneksel olmayan	Geleneksel faktörler ;Ev sahibi ülkenin nüfusu, Kişi başı gelir,GSYİH büyüme oranı,Yönetimsel darboğazlar,Pazara giriş kısıtlamaları ve risk faktörleri, Geleneksel olmayan faktörler ;Globalleşme ile ön plana çıkan faktörlerden oluşmaktadır.Tamamlayıcı üretim faktörleri (örn, ev sahibi gelişmekte olan ülkedeki üretim için İhtiyaç duyulan yerel girdiler), Ortalama eğitim süresi (nitelikli emeğin yetişmesi için gerekli süre), Vergiler-istihdam koşulları-emek piyasasındaki düzenle-meler ile ilgili maliyet faktörleridir.

İtici ve çekici faktörler	Ev sahibi ülkeden kaynaklananlar çekici faktörler (pull effects) ve sermayenin geldiği ülkeden kaynaklanan itici faktörler (push effects) şeklinde deki sınıflandırmada ise; Genellikle dış dünyadaki ekonomik gelişmeler sonucu sermayenin dışarıya yönelmesine etki eden unsurları kapsar. Çekici faktörler; DYY'ın yöneldiği ekonominin iç dinamiklerinden kaynaklanır: Bölgesel ticaret anlaşmaları Gelişmiş ülke piyasalarındaki kârlılığın azalması. Sermaye hareketleri üzerindeki kontrollerin kaldırılması ve finansal serbestleşme, Ulaşım ve haberleşme teknolojilerindeki gelişmeler, Gelişmekte olan ülkelerin keşfedilmemiş birer Pazar oluşları, Hammadde ve işgücü maliyetinin ucuz olması vergi oranları, döviz kuru politikaları, Mali teşvikler, Özelleştirme uygulamaları, Makro ekonomik istikrar, Bürokrasinin kalitesi ve politik istikrar
---------------------------	--

KAR, Muhsin ve Tatlısöz, Fatma (2008), "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerini Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi", KMU İİBF Dergisi, Yıl.10, sayı 14.
TUSELMANN, H.J. (1999), "German direct foreign investment in Eastern and Central Europe: relocation of German industry?", European Business Review, Vol. 99 No. 6.

Bütün bunlarla beraber, uygun yabancı sermaye yatırım ikliminin uluslar arası yatırımcılara fikir veren bir takım endekslerde hem etkin olmak da hem de mevcut durumun daha iyi görülebilmesi açısından çeşitli kurumlarının geliştirdiği uluslararası alanda kabul gören endekslerden hareket edilmesi gerekmektedir. Bu endeksler; Dünya rekabetçilik Endeksi, Ekonomik Özgürlük Endeksi, Global Rekabet (Küreselleşme) Endeksi, İş Yapma Ortamı (Doing Business), Yabancı Sermaye Yatırım Potansiyel Endeksi, Yolsuzluk Algılama Endeksi, Opaklık Endeksi dir. Bu endekslerin ölçülmesinde baz alınan kriterlerde doğrudan yabancı sermaye yatırım iklimlerinin anlamlandırması, açıklanması ve yorumlanması açısından büyük önem arz etmekte ve buna göre mesajlar karşı tarafa ulaşmaktadır.

Özellikle de; UNCTAD Yabancı Sermaye Yatırımları Potansiyel Endeksi ve Alt Bileşenleri bu endeksler içerisinde öne çıkmaktadır. UNCTAD doğrudan yabancı sermaye yatırım girişleri ile ilgili ülke potansiyelini ölçmek için "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı Potansiyel Endeksini (FDI-POT-I) geliştirmiştir. Bu endekste, 12 adet ekonomik ve yapısal değişken yer almakta, her bir değişkene 0 ile 1 arasında değer verilerek, ortalama endeks değeri hesaplanmaktadır. FDI Potansiyel endeksinde yer alan değişkenler şunlardır; Ortalama GSYH Büyüme Hızı, Kisi Basına GSYH (Dolar), Toplam ihracatın GSYH içindeki Payı, Telekomünikasyon Altyapısı (1000 kişiye düşen telefon hattı ve cep telefonu), Kisi Basına Ticari Enerji Tüketimi, AR-GE Harcamalarının GSYH'ya Oranı, Yüksek Öğretimdeki Öğrenci Sayısının Toplam Nüfus içindeki Payı, Ülke Riski, Doğal Kaynak ihracatının Dünya Toplamı içindeki Payı, Elektronik ve Tasıt Araçları Aksam ve Parça ihracatının Dünya Toplamı içindeki Payı,

Hizmet hracatının Dünya Toplamı çindeki Payı, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Stokunun Dünya Toplamı çindeki Payı dikkate alınmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Doğrudan Yabancı Yatırımları(DYY) çekme konusunda son yıllarda gelişmekte olan ülkeler arasında yoğun bir rekabet oluşmuştur. Bu yarışta daha rekabetçi olmak amacıyla ülkeler politik ve ekonomik politikalarını yeniden yapılandırmaya ve yatırım teşvik kurumları yoluyla teşvik rejimleri uygulamaya başlamıştır. Alternatif ülkelere göre daha iyi bir yatırım iklimine sahip bir ülke, yabancı yatırımcılar açısından tercih edilen bir yatırım yeri olacağı gibi, yerli yatırımların da diğer ülkelere kayması söz konusu olmayacaktır. Küreselleşmenin getirdiği avantajlardan daha fazla yararlanabilmek için, yabancı doğrudan yatırımları teşvik eden, daha fazla yabancı doğrudan yatırım çekme özellikleri olan bir yatırım ikliminin geliştirilmesi gerekir. Yabancı yatırımcılar yatırım yapacakları ülke-yi seçerken yatırım iklimi ölçütlerini değerlendirerek kararlarını vermektedirler. Bu nedenle iyi bir yatırım ikliminin iktisadi büyümeyi hızlandırma potansiyellerinden birisi ve belki de en önemlisi DYY'lar üzerindeki pozitif etkisidir. Literatürde yatırım ikliminin belirleyicileri ile DYY'ların belirleyicileri hemen hemen aynı ölçütleri kapsamaktadır. Yatırım iklimi değerlendirmeleri de daha ziyade ülkeye yatırım yapma potansiyeli olan yabancı yatırımcılara yönelik olarak hazırlanmaktadır. Ancak, yatırım iklimi yalnızca yabancı yatırım çekme amacına yönelik değil, aynı zamanda en küçük girişimciden en geniş firmalara kadar tüm yatırımcıları, mal ve hizmet üretme döngüsünü harekete geçirmeye güdüleyecek bir iklimi ifade etmek amacıyla kullanılmalıdır.

Yatırım İklimini Açıklayan Çalışmalardaki; ölçütlere ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları için oluşturulması gereken uygun iklimlere yönelik incelemede; ekonomik, sosyal ve teknolojik alt yapıların bütün detaylarıyla beraber etkili olduğu görülmektedir. Özetle yapılan çalışmaların neticesinde rastladığımız temel göstergeler olarak; yatırım iklimi, altyapıdan kurumsal yapıya, güvenlikten adalet sistemine, işgücüne, veri kaynaklarına kadar pek çok alanı ilgilendiren ve çerçevesi kesin ve net bir şekilde belirlenemeyen bir kavram olduğundan, bir ülke hakkındaki değerlendir-meler farklı ölçütler dikkate alınarak yapılmaktadır. Sonuçta yatırımların karlılığıyla dolaylı veya dolaysız alakalı olabilecek hususlar dikkate alındığından farklı çalışmalarda kullanılan ölçütler benzerlikler taşımaktadır; ticaret politikası, vergilendirme, ekonomideki kamu yatırımları, para politikası, sermaye akımları ve yabancı yatırımlar, bankacılık, ücret ve fiyat kontrolleri, mülkiyet hakları, düzenlemeler ve kanunlar, karaborsa'yı saymaktadır. Bununla birlikte; çeşitli araştırma kuruluşları tarafından gelişmekte olan ülkelerin yatırım iklimi değerlendirme raporlarında genellikle yer verilen konular aşağıda belirtilmektedir. Konu başlıklarının her biri yatırım iklimi değerlendirme ölçütü olarak dikkate alınabilmektedir. kârlılık, piyasa değişkenleri, yerel pazar büyüklüğü, ticari etkiler, politik istikrar: yolsuzluk, bölgesel ekonomik bütünleşme, döviz kuru etkileri, vergiler, kurumlar, özelleştirme, fiziksel, finansal ve teknolojik altyapı, ekonomik

istikrar, pazar gibi faktörler doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının iklim çeşidini belirlemektedir. Bu faktörlerin önem sıralaması DYY'nin geliş amacına göre farklılık gösterir. Kaynak arayışı söz konusu ise, ev sahibi ülkenin faktörleri, sermayenin geldiği ülkenin faktörlerine kıyasla daha önemli hale gelmekte, Stratejik bir yatırım söz konusu ise, sermayenin geldiği ülkenin sahiplik avantajlarının yetersiz olması en önemli faktör haline gelmekte, Pazarı ele geçirmek amaç ise, nispi maliyet avantajları ve pazar büyüklüğü önemli hale gelmektedir. DYY girişlerini etkileyen belli başlı faktörlerden karlılık, piyasa değişkenleri, ticari etkiler, politik istikrar, bölgesel ekonomik bütünleşme, döviz kuru etkisi, vergi, kurumlar, yolsuzluk, özelleştirme ayrı ayrı incelendiğinde; uluslararası entegrasyon, sahiplik,giriş ve çıkışlar, firma faaliyetlerinde düzenleyici ve idari engeller,fiziksel ve teknolojik altyapı varlığı ve kalitesi,finansman kaynaklarına erişim, yetenek ölçütü, firmaların üst düzey yöneticilerinin çalışanlarının yeteneklerini yatırımlarının önünde engel teşkil edip etmediğine ilişkin değerlendirmelerini yansıtmaktadır.

1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren Doğrudan Yabancı yatırımların(DYY) ivme kazanmasının nedenleri ülke ve firmalar açısından farklılık göstermektedir. Ülke açısından; liberal piyasa mekanizması, ekonomik küreselleşme,refah sağlayıcı varlıkların artan hareketliliği, kalkınmada kalkış (take-off) aşamasına gelen ülke sayısının artması, gelişmiş ve bazı yeni sanayileşmekte olan ülkelerin ekonomik yapılarının yakınlaşması, DYY'nin fayda ve maliyetlerinin hükümetler tarafından daha iyi değerlendirilmesi olarak sınıflandırılabilir.Firma açısından ise,global piyasalara erişim ihtiyacının artması,mevcut en ucuz kaynaklardan girdi temin etmek için oluşan rekabetçi baskılar,bölgesel bütünleşmenin daha fazla etkinlik arayışında olan yatırımları hızlandırması,ulaşım maliyetlerinin düşmesi ve sınır ötesi iletişim kolaylığının artması,lider firmalar arasında oligopolistik rekabetin yükselmesi, DYY için yeni mekânsal olanakların ortaya çıkması,globalleşme ve lokalleşmenin avantajlarını daha iyi anlaşılmiş olması önem arz etmektedir. İktisat literatüründe DYY'nin belirleyicilerini açıklamak üzere yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu ekonomik faktörlerin etkinliği üzerinde yoğunlaşmıştır. Birçok ekonomik değişken ele alınmış olmakla birlikte piyasa hacmi (GSYİH), büyüme oranı, işgücü maliyetleri, döviz kuru, dışa açıklık, dış ticaret dengesi literatürde yaygın olarak kullanılan değişkenler olmuşlardır.

Diğer yandan, doğrudan yabancı yatırımların cezbedilmesine yönelik anahtar konumdaki ulusal politikalar; Ülkeler büyüme ve kalkınmalarını ilerletmek için DYY kollarlar. DYY'ların giderek büyüyen fayda artışı bir çok faktöre de yansır. Örneğin, ödünler karşılığı olarak alınan yardımlar düşürülebilir, bu yolla sağlanan uzun vadeli ve düzenli sermaye girişleri finansal kriz riskini azaltabilir. İstihdam faydasının yanı sıra, günümüzde giderek önemi artan yenilikçi teknolojiler DYY'ların sunduğu imkanlardan bir diğeridir. Uyguladıkları başarılı politikalar yardımıyla birçok ülke-G.Kore, Polonya gibi- önemli yatırım miktarına ulaşmışlardır. Yabancı yatırımları cezbedici ve onlardan sağlanan faydayı artırıcı yol, "açık- kapı" politikası olarak nitelendirilen pasif bir liberalizasyon uygulamasına, yüksek düzeyde rekabetçi bir

piyasaya, çok daha güçlü lokasyon avantajlarına ve promosyon çabalarına odaklanılmasına ihtiyaç vardır. Teknolojik açıdan ileri düzeyde olan ya da ihracat yönelimli faaliyetlere yönelen yabancı yatırımların ülkeye çekilebilmesi daha fazla önem kazanmaktadır. Başarılı ülke deneyimlerinde yabancı yatırımlar için itici güç oluşturan ve yabancı yatırımlarla arasında bir etkileşim ilişkisinin mevcut olduğu ulusal politikaların bileşenlerini şu şekilde sıralanabilir: Ülke içi kümeleşmelerin teşvik edilmesi, endüstri ve bilim parklarının oluşturulması, kaliteli insan kaynağı ve girişim ruhu yaratılması, yüksek beceri düzeyine sahip yabancı uzmanların ülkeye gelişinin olabildiğince özendirilmesi, oldukça gelişmiş bilgi ağları oluşturulması ve bilgi ve iletişim altyapılarının olabildiğince geliştirilmesi, üniversiteler ile iş dünyası arasında çok sıkı ilişkilerin kurulması, eğitim sisteminin kalitesinin artırılması, mümkün olduğunca cazip yatırım teşvikleri sunulması, Ulusal Promosyon Ajansları kurarak proaktif (ileriye yönelik, önleyici tedbirler alınan) bir şekilde hedefli yatırım promosyonuna yönelmesidir. Bunların mevcudiyeti ve desteklenmesi gerçekten yabancı yatırım politikalarının başarısı açısından kritik gözükmektedir.

KAYNAKÇA

- AKDİŞ, M. Dünyada Ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler, <http://makdis.pau.edu.tr/Ysermaye.htm>,2015
- AKINKUGBE, O. (2005), “A Two Part Econometric Analysis of Foreign Direct Investment Flows to Africa”, *Journal of World Trade*, 39 (5), 907-923.
- ALGAN, Neşe(1988); “Dünyada ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler”, YASED Yayın No: 33, İstanbul 1988.
- BAL H.(2000), “Yabancı Sermaye Yatırımlarına Yönelik Uluslararası Kuruluşların Faaliyetleri ve Türkiye Ekonomisinde Yabancı Sermaye Yatırımları”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Adana
- BANDERA-WHITE(1968) Empirical Determinants of Manufacturing Direct Foreign Investment in Developing Countries Franklin R. Root and Ahmed A. Ahmed *Economic Development and Cultural Change* Vol. 27, No. 4 (Jul., 1979), pp. 751-767 Published by: University of Chicago Press Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/1153569> Page Count: 17
- BEVAN, Alan A. ve Saul Estrin (2000), “The Determinants of Foreign Direct Investment in Transition Economies”, William Davidson Institute Working Paper, No.342, October 2000.
- BILLINGTON, N. (1999), “The Location of Foreign Direct Investment: An Empirical Analysis”, *Applied Economics*, 31, 65-76.

- BULUT, Mustafa(2009); Yatırım İkliminin Geliştirilmesinde Vergi Politikalarının Rolü: Türkiye Örneği T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No:2009/388 Ankara
- CHAKRABARTI, A. (2003), “A Theory of the Spatial Distribution of Foreign Direct Investment”, *International Review of Economics and Finance*, 12 (2), 149-169.
- COSKUN Recai, (2001) "Determinants of direct foreign investment in Turkey", *European Business Review*, Vol. 13 Iss: 4, pp.221 – 227 <http://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/EUM0000000005536> ISSN: 0955-534X Online from: 1989
- DEĞER, M. K., S. EMSEN ve C. GERNİ, “Doğrudan Yabancı Yatırımların Belirleyicileri: Geçiş Ekonomileri Üzerinde Nedensellik Testleri ve Panel Veri Analizleri (1990 - 2002)”, *Uluslararası Ekonomi Konferansı*, 11 – 13 Eylül, TEK, Ankara, 2006, s. 2.
- DEMİREL Onur(2006), Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Ekonomik Büyümeye Etkileri ve Türkiye Uygulaması T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2006
- DUNNING, J.H. (1981), “Explaining the International Direct Investment Position of Countries: Towards a Dynamic or Developmental Approach”, *Weltwirtschaftliches Archiv*, 117, pp. 30–64.
- Dunning, J.H. (1994), “Re-evaluating the benefits offoreign direct investment”, *Transnational Corporations*, Vol. 3, No. 1, pp. 23–51.
- HYMER, S. H. (1960), *The International Operations of National Firms: A Study of Foreign Direct Investment*, M.I.T. Doctoral Dissertation, Cambridge, Massachusetts.
- KARLUK, R. (2001), Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Katkısı: Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye, TCMB Yayınları, 97-115
- KAR, Muhsin ve Tatlısöz, Fatma (2008), “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerini Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi”, *KMU İİBF Dergisi*, Yıl.10, sayı 14.
- KAZGAN, G (1988), *Ekonomide Dışa Açık Büyüme*, 2. Basım, Altın Kitaplar, İstanbul.

- KİNDLEBERGER, C. P. (1971), *American Business Abroad: Six Lectures on Direct Investment*, Third Edition, Yale University Press.
- KOYUNCU Fatma TURAN(2010), Türkiye’de Seçilmiş Makroekonomik değişkenlerin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkisinin Yapısal Var Analizi: 1990-2009 Dönemi Anadolu Üniversitesi Ekonomi Bilimleri Dergisi Cilt 2, Sayı 1, 2010 Issn: 1309-8020 (Online)55
- KRUGER, A. O. (1987), “Debt, Capital Flows, and LDC Growth”, *The American Economic Review*, Vol. 77, pp: 160-163.
- KULA Ferit(2003), Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Etkinliği: Türkiye Üzerine Gözlemler, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, 2003 141, Erciyes Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
- LUCAS, R. E. Jr (1988), “On the Mechanics of Economic Development”, *Journal of Monetary Economics*, Vol. 22, pp:3
- HEİNZ WEİHRİCH(1982), The TOWS matrix—A tool for situational analysis Volume 15, Issue 2, April 1982, Pages 54-66
- MCCULLOCH, R. (1993), “New Perspectives on Foreign Direct Investment”, K. A. Froot (der.), *Foreign Direct Investment içinde*, University of Chicago Press, Chicago, 37-53.
- MORISSET, J., PIRNIA, N., ALLEN, N. J. and WELLS, L.T. “Using Tax Incentives to Compete for Foreign Investment”, *Foreign Investment Advisory Service*, Occasional Paper 15, 1997.
- MORISSET, J., PIRNIA, N., ALLEN, N. J. and WELLS, L. T. “How Tax Policy and Incentives Affect Foreign Direct Investment”, *Foreign Investment Advisory Service*, Occasional Paper 15, 1999.
- MORISSET, Jacques. “Using Tax Incentives to Attract Foreign Direct Investment”, *The World Bank Group Private Sector and Infrastructure Network*, Note Number 253, 1990.
- North, D.C. 1990. *Institutions, institutional change, and economic performance*. Cambridge:Cambridge University Press.
- ÖZCAN Burcu, ARI Ayşe(2010), Doğrudan Yabancı Yatırımların Belirleyicileri Üzerine Bir Analiz: OECD Örneği, *Ekonometri ve İstatistik Dergisi* Sayı:12 2010 65–88 <http://eidergisi.istanbul.edu.tr/sayi12/ueis12m4.pdf>;Erişim tarihi,08/11/2015

- PISTORESI, B. (2000), "Foreign Direct Investment and Factor Localization:Latin America and South East Asia", *Rivista di Politica Economica*,90, 27-44.
- ROOT, F. ve A. AHMED, (1979), "Empirical Determinants of Manufacturing Direct Foreign Investment in Developing Countries", *Economic Development and Cultural Change* 27, 751-767.
- SCAPERLANDA, A.E. ve L.S. MAUER (1969), "The Determinants of U.S.Foreign Direct Investment in the E.E.C.", *American Economic Review*, 59, 558-568.
- SCHMITZ, A. ve J. BIERI (1972), "EEC Tariffs and U.S. Direct Investment", *European Economic Review*, 3, 259-270.
- SHAMSUDDIN, A.F. (1994), "Economic Determinants of Foreign Direct Investment in Less Developed Countries", *The Pakistan Development Review*, 33, 41-51.
- TUSELMANN, H.J. (1999), "German direct foreign investment in Eastern and Central Europe:relocation of German industry?", *European Business Review*, Vol. 99 No. 6.
- WORLD BANK (1997), *Private Capital Flows to Developing Countries – The Road to Financial Integration*, World Bank Policy Research Report. Washington, D.C, The World Bank.
- YAPRAKLI Sevda(2006), Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz; *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi* Cilt:21 Sayı:2, Yıl:2006, ss:23-48